

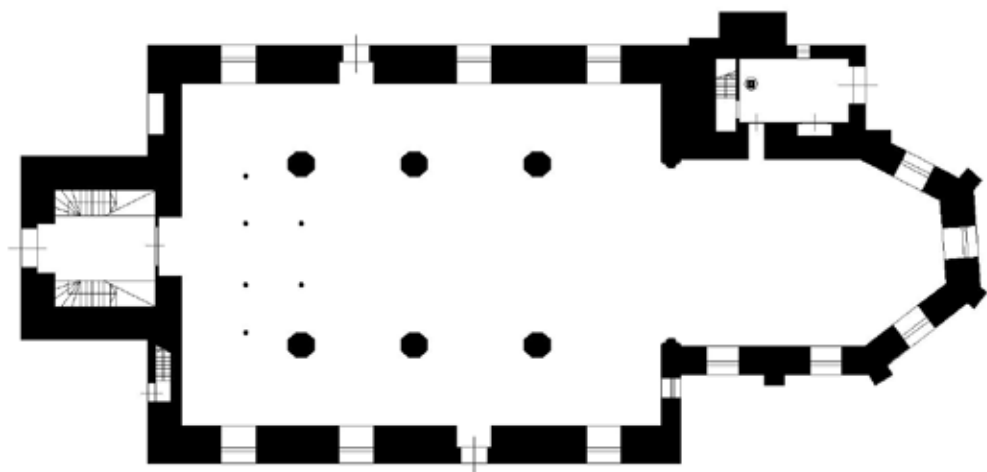


Valmieras Sv. Sīmaņa baznīca



Johans Kristofs Broce. Valmiera. 1799

Valmieras iedzīvotāji un pilsētas viesi, kuri ik dienu iet garām Sv. Sīmaņa baznīcai, to droši vien uztver kā vienotu arhitektūras pieminekli, neiedziļinoties ne celtnes atsevišķu fragmentu, ne tajā esošo mākslas darbu vēsturiskajā izcelsmē vai stilistikajā piederībā. Sv. Sīmaņa draudzes locekļiem tā galvenokārt, protams, ir dievnams. Baznīcu Gaujas stāvajā krastā sāka būvēt 13. gadsimtā, tāpat kā Zobenbrāļu ordeņa vai tā pēcteča Livonijas ordeņa pili, no kuras saglabājušies tikai ārējo mūru un pagrabu fragmenti. Lai arī baznīca vairākkārt cietusi karos un ugunsgrēkos un vairs npaceļas pār pilsētu tik majestātiski kā viduslaikos, Johana Kristofa Broces 18./19. gadsimta mijas akurātajos zīmējumos vai 19./20. gadsimta mijas fotogrāfijās, tā ir būtiskākais pilsētas, kuras vēsturiskā centra apbūve tikpat kā pilnībā tika iznīcināta Otrā pasaules kara nogalē, vēstures liecinieks, viens no nozīmīgākajiem Latvijas viduslaiku sakrālās arhitektūras pieminekļiem. Tā atgādina arī par 14.-16. gadsimtu, kad Valmiera bija Hanzas pilsētu savienības locekle un Sv. Sīmaņa baznīca rīkoja Livonijas landtāgus.



Baznīcas plāns



Sv. Sīmaņa baznīca un tirgus laukums. 20. gadsimta sākums

Būtiskākie draudzes vēstures fakti

Pirmos gadsimtus Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcu izmantoja katoļu draudze, par kuras šī laika mācītājiem trūkst ziņu. Fragmentāri ir arī 15. un 16. gadsimta fakti. Valmierā 16. gadsimta 80. gados uzturējās jezuīts Antonio Posevīno, kurš kopā ar Pēteri Kanīziju nolēma izdot katehismu latviešu valodā. Viens no nozīmīgākajiem vēsturiskajiem notikumiem ir protestanta Silvestra Tegetmeijera izaicinošais sprediķis Sv. Sīmaņa baznīcā 1525. gadā Livonijas landtāga laikā, veicinot luterānisma izplatību. Tā piemiņai veltīts akmens atrodas zvanu torņa pirmajā stāvā.



Lutera reformas sludinātāja Silvestra Tegetmeijera
1525. gada sprediķa piemiņas akmens

1554. gadā Valmierā tika pasludināta luterāņu ticības brīvība Livonijā, ierobežojot katoļu un jaunās ticības piekritēju asos konfliktus. Kontrreformācijas laikā Sv. Sīmaņa baznīcā darbojās katoļu draudze. 1883. gadā plašo draudzi, kurā līdz ar Valmieru ietilpa Valmiermuiža, Kaugurmuiža, Mūrmuiža, Kokmuiža, Mujānu un Dūķeru muižas, sadalīja Valmieras–Valmiermuižas un Valmieras–Veides draudzēs. 1964. gadā padomju vara piespieda Sv. Sīmaņa luterāņu draudzi pārcelties uz Valmieras Septītās dienas adventistu lūgšanu namu. Draudze Sv. Sīmaņa baznīcu juridiski atguva tikai 1996. gadā, kaut tajā atgriezās jau 1988. gadā.

Būvvēsture un postījumi

Valmiera ietilpa latgaļu Tālavā, kas 13. gadsimtā no pareizticības pārgāja katolicismā. Droši vien Sv. Sīmaņa baznīca nebija pirmā Valmieras baznīca, bet pirms tās jau tika uzcelta koka baznīciņa, kas atradās ārpus pilsētas mūriem. Diezgan drošas ir ziņas par Sv. Sīmaņa baznīcas būvniecības sākumu. Vartberges Hermana Livonijas hronikā minēts, ka Rīgas arhibīskaps Johans I un Livonijas ordeņmestrs Villekīns no Nindorfas “dibina un apdāvina baznīcas Valmierā, Burtniekos un Trikātā”. Viņu valdīšanas laiks sakrīt tikai nedaudz – 1283.–1284. gads, tādēļ atzīts, ka minētās mūra baznīcas uzsāka celt šajā laikā. Pieņemts, ka baznīcas nosaukums saistīts ar tās iesvētīšanu Simjūda (Sīmaņa un Jūdas) dienā – 28. oktobrī. Vēlāk šajā dienā līdzās baznīcai esošajā tirgus laukumā sāka rīkot tradicionālos Valmieras gadatirgus, kas norisinās arī mūsdienās otrajā oktobra nedēļā. Lai arī daži pētnieki uzskata, ka Sv. Sīmaņa baznīca jau sākotnēji celta kā bazilika, tomēr ticamāka ir versija, ka tā sākumā bijusi halles tipa baznīca, ko, paaugstinot vidusjomu, pārveidoja par baziliku. Džakomo Lauro 1602. gadā Romā fiksējis kāda Polijas karaspēka aplenktās pilsētas aculiecinieka zīmējumu, kurā nosacīti atveidota baznīca. Zīmējums atveidots gravūrā un uzskatāms par baznīcas senāko attēlu.



Džakomo Lauro. Valmieras aplenkums 1601. gadā.
Gravūra. 1602

Arhitektūras vēsturnieks Jurijs Vasiljevs min četrus būtiskākos Sv. Sīmaņa baznīcas būvvēstures posmus. Par pirmo posmu – 13. gadsimta beigām – liecina romānikas stila iezīmes draudzes telpas rietumu sienas sākotnējā ieejas portālā un kora jeb altārdaļa ar poligonālo apsīdu. Otrajā posmā (iespējams, 14. gadsimta vidū vai beigās) uzcēla zvanu torni, halles veida draudzes telpas, kurām tolaik varēja būt koka pārsegumi, ārējās sienas, sakristeju. Trešajā posmā (14./15. gadsimta mijā) Sv. Sīmaņa baznīcu pārveidoja par baziliku un draudzes telpai izveidoja krusta velves, bet 1740. gados zvanu tornis ieguva barokālo noslēgumu.

Nepilnīgas un pretrunīgas ir ziņas par to, cik smagi baznīca cieta 16. un 17. gadsimta karadarbībā. Livonijas kara sākumā 1560. gada augustā Valmieru neizdevās ieņemt Pjotra Šuiska vadītajam Maskavijas cara Ivana karaspēkam, bet par aplenktās pilsētas apšaudi, kurā, iespējams, cieta arī Sv. Sīmaņa baznīca, liecina divas akmens lodes, kas iemūrētas ziemeļu fasādes kontrforsā.



Altārdaļa



Sānjoma velve



Livonijas kara lodes

Veiksmīgāks bija kņaza Bogdana Beļska vadītais krievu karaspēks, kas Valmieru ieņēma un pēc tam nežēlīgi nopostīja 1577. gadā. Nav noteiktu ziņu par to, vai Sv. Sīmaņa baznīca cieta poļu–zviedru kara laikā 17. gadsimta sākumā. 1613. gadā veiktā vizitācija liecina, ka baznīca bija kritiskā stāvoklī – samirkušās velves draudēja iebrukt un logiem bija izsistas rūtis. Pēc nepilniem divdesmit gadiem konstatēja, ka dievnams ir diezgan labā stāvoklī. 1644. gadā varkalis Japets izgatavoja Sv. Sīmaņa baznīcas torņa apzeltīto gaili un lodi, par to saņemot 6 dālderus un 10 grašus. Detalizēts baznīcas senākais attēlojums saglabājies mērnika Johana Ābrama Ulriha 1691. gada divos zīmējumos, kuros redzams, ka apmestas tikai sānjomu sienas, bet zvanu torņa smaile bijusi slaidāka.



Johans Ābrams Ulrihs.
Skats uz Valmieras baznīcu no ziemeļiem. 1691

Tos papildina ģenerālmajora, Vidzemes landrāta Gustava fon Mengdena 1688. gada revīzijas protokola ziņas, ka pirms laba laika celtajai ēkai stipras sienas un pilnīgs nepieciešamais inventārs. Vienīgi vairākiem logiem bija izsistas rūtis un salauzti rāmji. Šajā laikā akmens flīzes klāja grīdu tikai vidusjombā, bet sānjomos bija smilts klons. 1695.–1696. gadā mūrniekmeistars Gothards Fogels par 50 vācu dālderiem apņēmas izbūvēt “apakšzemes līķu pagrabu” un “visu, kas pie baznīcas ēkas bojāts, sienās un logu ailās, izlabot un uzstādīt”.

Vissmagāk Sv. Sīmaņa baznīca cieta 1702. gada 4. septembrī, kad Krievijas cara Pētera I karaspēks nodedzināja pilsētu. Ugunsgrēkā izkusa pat baznīcas zvans, bet no ēkas saglabājās tikai mūri. Jau 1703. gadā baznīcu sāka atjaunot. Rīgas namdaris Heinrihs Froms par 80 vācu dālderiem apņēmas atjaunot draudzes telpas un altārdaļas jumta konstrukcijas, kā arī uzlikt tornim pagaidu jumtu. Tajā pašā gadā no Kokneses atveda trīsarpus tūkstošus kārņiņus vienas jumta puses iesegšanai, bet ar latviešu mūrnieku Pēteri Vanagu noslēdza līgumu par mūru izlabošanu un jumta iesegšanu. Tomēr kara apstākļos atjaunošanas darbi ritēja lēni, nepabeigtos darbus 1720. gadā pārtrauca ēkā izcēlies ugunsgrēks.

Nopietnākus darbus – jumta atjaunošanu un sienu apmešanu – uzsāka tikai pēc Ziemeļu kara beigām. Lai arī 1729. gadā tika izveidotas jaunās velves, tomēr kopumā darbi netika pabeigti. Vēl pēc desmit gadiem baznīcas priekšnieka kapteiņa Felkerzāma vadītajai komisijai nācās atzīt, ka ēkai nepieciešams kapitālais remonts.

Lielākus atjaunošanas darbus pabeidza 1739. gadā, kad tornī, kura noslēgumā (līdzīgi kā vairāku citu Vidzemes baznīcu torņos 17. un 18. gadsimtā) bija apvienotas gotikas un baroka stila iezīmes, tika uzstādīta Rīgas varkāja Gotfrīda Geijera darinātā lode un gailis. Kopš tā laika baznīcas apjomi un būvformas pamatā palikušas nemainītas.

Sv. Sīmaņa draudzes telpas vidusjoma logu ailu senāko gotisko formu izmaiņija 1823. gada būvdarbos, ko vadīja Teodors Meijers no Vestfāles; droši vien tad pat samazināja sāņjumu logus, smailloka arkas aizstājot ar segmenta pārsedzi. 1851. gadā sakristejai izbūvēja otro stāvu, to tieši savienojot ar kanceļu.

Vērienīgi darbi tika paveikti 1908. gadā, gatavojoties celtniecības uzsākšanas 625 gadu atzīmēšanai (par to liecina arī gadskaitlis virs durvīm dienvidu fasādē). Par Kokmuižas īpašnieka Teodora Heinriha fon Šrēdera līdzekļiem veiktā remonta rezultātā baznīcas interjers ieguva krāšņu eklektisku krāsojumu, kas jubilejas reizē mudināja rakstīt, ka “gaviļniece uz šo savu goda dienu ir tērpusies jo glītā uzvalkā, glītākā varbūt, kā ne visā savā ilgā pastāvēšanas laikā”. 1919. gada padomju karaspēka apšaudē tika bojāts baznīcas tornis. Pārsteidzoši, ka Sv. Sīmaņa baznīca tikpat kā necieta kara darbībā 1944. gada septembrī. Ziemeļu sānjoma nišā ievietota piemiņas plāksne cīņās ar Sarkano armiju 1919. gada 26. maijā kritušajam Vīlandes skolnieku rotas karavīram Viktoram Andersonam.



Baznīcas iekšskats ar 1908. gada krāsojumu. 1969

Restaurācija

1963. gadā Latvijas PSR Ministru padome nolēma Sv. Sīmaņa baznīcu pārvērst par muzeju. Dievnamu draudzei atsavināja un daļu tās iekārtas iznīcināja. Laikā no 1969. līdz 1972. gadam, iekārtojot koncertu un izstāžu zāli, baznīcā pēc arhitekta Leonharda Liepas projekta veica vienus no apjomīgākajiem padomju laika restaurācijas darbiem. Sv. Sīmaņa baznīcu pieslēdza centrālajai apkurei, saremontēja tās jumtu un iekštelpas (tās zaudēja 20. gadsimta sākuma eklektisko krāsojumu), restaurēja torņa lodi un gaili, vitrāžas, ērģeles un lustras, kā arī atvēra pirms gandrīz 200 gadiem aizsegto torņa galeriju, iekārtojot tajā skatu laukumu. Darbus turpināja arī 20. gadsimta 80. gados, kad baznīcā darbojās Valmieras novadpētniecības muzeja filiāle (restaurēja ērģeļu apakšējās luktas un kanceles gleznojumus, atsedzot to iepriekš nesaskatāmas detaļas un sākotnējo kolorītu).

Kad Sv. Sīmaņa draudze pēc gadsimta ceturkšņa atguva baznīcu, tika restaurētas baznīcas fasādes, ērģeles un vairākas 18. gadsimta epitāfijas, no mākslinieka Teodora Ūdera pārgleznojumiem attīrīta altārglezna.

Izmantojot dažādu fondu un sponsoru atbalstu, kā arī draudzes līdzekļus, daudz kas paveikts Sv. Sīmaņa baznīcas saglabāšanā 21. gadsimtā. 2006. gadā pabeidza draudzes telpas un altārdaļas fasādes remontu.

2014.–2015. gadā veica zvanu torņa renovāciju, nomaiņot bojātās koka konstrukcijas un jumtu iesedzot ar vara skārdu. 2015. gadā restaurēja un apzeltīja torņa gaili. 2019. gadā restaurēja zvanus un pulksteni, atvēra zvanu telpu, izbūvēja trepes uz baznīcas torni, bet 2020. gadā restaurēja altārgleznu, kanceles pilīņu gleznojumus un smilšu pulksteni.



Pulksteņa mehānisms

Arhitektūra

Valmieras Sv. Sīmaņa baznīca ir trīsjomu bazilika, kuras kora daļu, atbilstoši tradīcijai, austrumpusē noslēdz poligonāla apsīda, bet tās rietumgalā atrodas masīvs, kvadrātisks zvanu tornis. Draudzes telpa, kuras ziemeļu siena ir nedaudz garāka par dienvidu sienu, salīdzinājumā ar citām Vidzemes viduslaiku baznīcām, ir viena no lielākajām. Vairākas detaļas – nišas pie ieejas draudzes telpā (tajās varēja ievietot baļķi ārdurvju stiprināšanai), aizmūrētās durvis tornī starp trešo un ceturto stāvu (pa kurām varēja nokļūt telpā virs sājoma velvē), kā arī dūmu uztvērēja paliekas torņa ceturtajā stāvā – liecina par Sv. Sīmaņa baznīcas izmantošanu aizsardzības nolūkiem. Baznīcas viduslaicīgi biezs sienas mūrētas no laukakmeņiem un ķieģeļiem, bet pēc tam tās, izņemot no ķieģeļiem mūrēto torni, apmestas. Senākās ēkas daļas – kora ārsienas balsta slaidi kontrforsī, tajā izveidoti šauri romāniski logi ar pusloka pārsegumu. Atturīgās ēkas fasādes vienīgie rotājumi – smailloka nišu virkne virs altārdaļas logiem, līdzīgas formas arku josla zem vidusjoma dzegas, nišas ap torņa logiem un ieejas portāls, kā arī no melniem ķieģeļiem veidotie rombi torņa otrajā stāvā. Tā augšdaļā izmantotie mazākie ķieģeļi liecina par torņa remontu pēc kāda no ugunsgrēkiem. Torņa pašreizējais augstums (ar gaili) ir 47,60 m. Ja būtu realizēts 1813. gadā izteiktais priekšlikums pārveidot torņa bojāto smaili, tas būtu par apmēram 5 m īsāks.

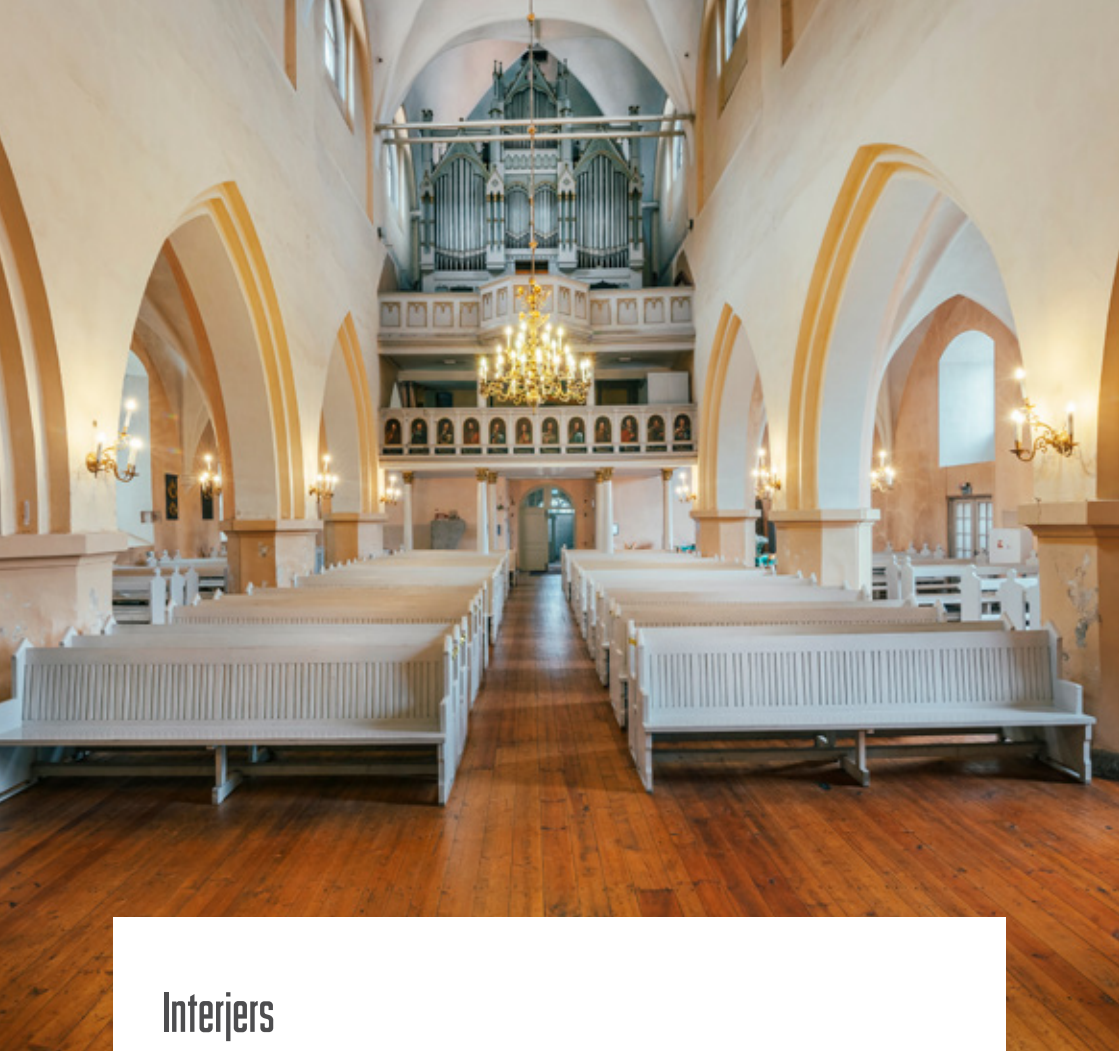
Baznīcas apkārtnē

Līdzās Sv. Sīmaņa baznīcai, kā ierasts viduslaiku pilsētās, daudzus gadsimtus atradās tirgus laukums, bet ap dievnamu bija iekārtota kapsēta (tajā pārtrauca apglabāt 1773. gadā). 1719. gadā ap kapsētu izveidoja koka sētu, ko vēlāk aizstāja mūra žogs. 1972. gadā pie ziemeļu sienas veiktajos arheoloģiskajos izrakumos atklāja līdz astoņām kārtām blīvus apbedījumus, kas, kā uzskatīja arheologs Māris Atgāzis, var liecināt par vēlmi atrasties vietā, kur no baznīcas jumta tek ūdens ar sakrālu vērtību.

Valmiermuižas nomniece, brāļu draudzes atbalstītāja un zemnieku labvēle Magdalēna Elizabete fon Hallarte apglabāta kapličā, pie altāra daļas, virs kuras iestādīja vairākas liepas. Netālu no galvenās ieejas atrodas tēlnieka Andra Vārpas veidotais piemineklis mācītājam Jānim Neilandam (1988).



Tēlnieka Andra Vārpas piemineklis mācītājam Jānim Neilandam. 1988

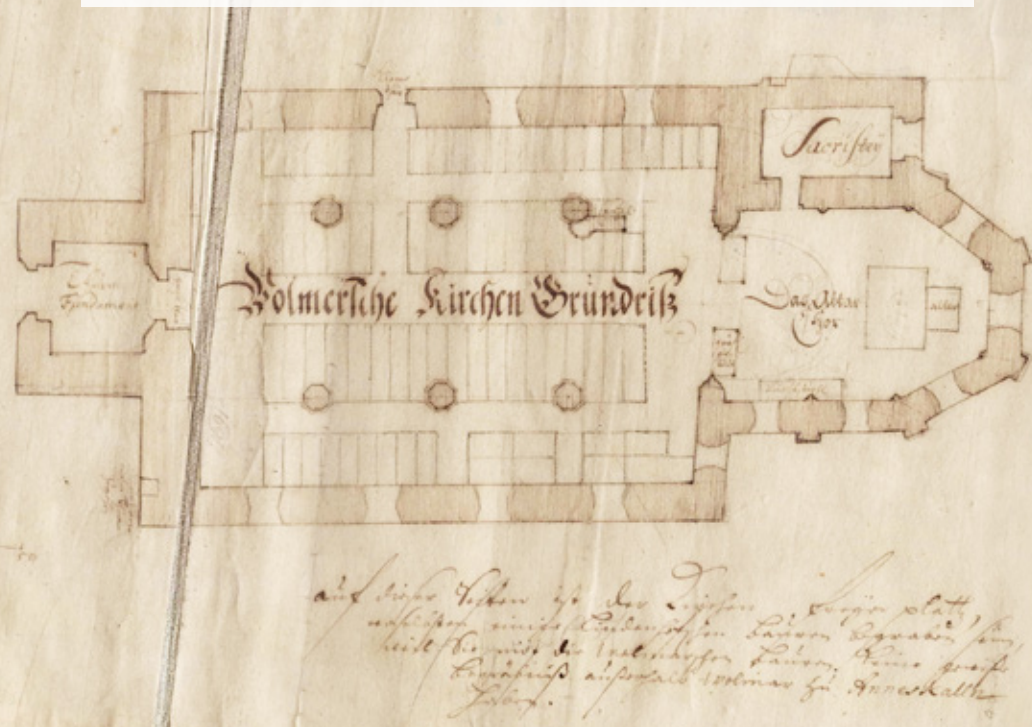


Interjers

Lielākā tiesa Sv. Sīmaņa baznīcas interjera apdares, tāpat kā baznīcas iekārta, gājusi bojā 1702. gada ugunsgrēkā. Gan altārdaļu, gan draudzes telpu sedz krusta velves, no kurām atšķirīga ir vienīgi radiālvelve kora apsīdas daļā. Altārdaļas velvju ribas profilētas smalkāk nekā draudzes telpā. Tās dienvidu sienā atrodas trīs nišas, ko katoļu laikā, iespējams, izmantoja eļļu glabāšanai. Baznīcas draudzes telpu no altārdaļas atdala smagnēja triumfa arka, līdzīga agrīnas gotikas smailarkām, kas šķir sāņjomus no vidusjoma. Šīs arkas balstās uz zemiem astoņstūra pīlāriem, kas ir viens no senākajiem baznīcas būvelementiem. Pīlāru bāzes kaltas no smilšakmens, bet to atšķirīgais augstums ļauj izvirzīt minējumu, ka grīda altārdaļas virzienā bijusi pazemināta, lai aizmugurē sēdošie varētu labāk redzēt notiekošo. Iekštelpas, ko ietekmējis gan romānikas, gan gotikas stils, rada monumentāli askētisku iespaidu.

Baznīcas iekārta

Ziņas par 1702. gada ugunsgrēka iznīcinātajiem Sv. Sīmaņa baznīcas iekārtas priekšmetiem saglabātas gan Ulriha 1691. gadā zīmētajā celtnes plānā, gan Mengdena sastādītajā baznīcas 1688. gada inventāra sarakstā. Plānā redzams, ka no spundētiem dēļiem izgatavotā un kokgriezumiem rotātā kancele tolaik bija piestiprināta pie ziemeļu sāņjoma pirmā pīlāra, bet altāra daļā atradās gan kādreizējo Valmieras īpašnieku zviedru grāfu Ūksenšēru sols, gan biktssols. Savukārt inventāra saraksts par tālaika iekārtas priekšmetiem sniedz plašākas ziņas. Tajā teikts, ka altārgalds ir mūrēts no akmeņiem, koka retabla vidusdaļu rotā krāsotas un apzeltītas kokā grieztas figūras, bet sānu virotnes – apgleznotas; kora daļā un draudzes telpas priekšpusē izvietoti baznīcā apglabāto muižnieku karogi un epitāfijas, kanceles priekšā novietots krāsotais un apzeltītais grāfu Ūksenšēru ģerbonis; baznīcā bijušas vairākas misiņa lustras, bet sakristeju apsildīja iebūvēts kamīns; virs triumfa arkas ("atpakaļ virs baznīcas") ir baļķis, pie kura piestiprināts "Kristus ciešanu tēls" (droši vien domāts paliels koka krucifikss). Lielākā tiesa Sv. Sīmaņa baznīcā esošās iekārtas darinātas 18. gadsimtā.



Johans Ābrams Ulrihs.
Baznīcas plāns. 1691

Altāris

Altāra retabls, izņemot oriģinālos pilastru un kolonnu korintiskos kapi-
teļus, ir 18. gadsimta 30. gados izveidotā barokālā altāra replika (1991).



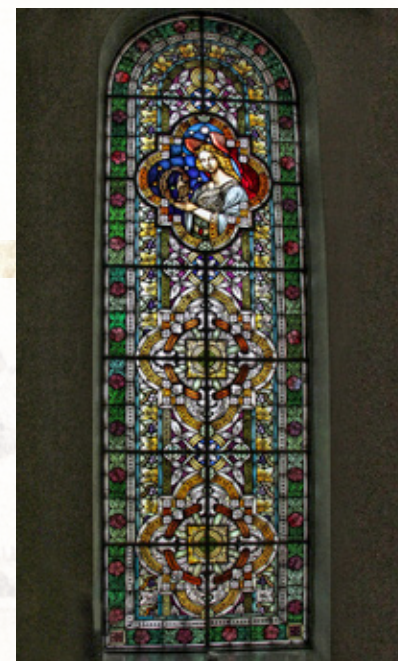
Sākumā tā vidusdaļā bija niša, kur 1748. gadā novietoja rātskunga Mihaila Kaizera dāvāto krucifiksu. To nepilnus simts gadus vēlāk – 1842. gadā – aizstāja ar Drēzdenes Mākslas akadēmijas profesora un Saksijas galma gleznotāja Kārļa Kristiana Fogela fon Fogelšteina romantiski dramatizēto gleznu “Kristus kārdināšana”, kurā attēlots reti izmantots Mateja evaņģēlija sižets – kā sātans trīs reizes bez panākumiem izaicināja Jēzu Kristu. Sv. Sīmaņa baznīcas altārglezna ir mākslinieka dzimtās Vildenfelsas baznīcai 1817. gadā uzdāvinātās gleznas lielāks un dramatiskāks variants, kurā ieslēpts Lūkas brālības mākslinieku aicinājums viņam pāriet katoļticībā. Altārgleznu uzdāvināja Lēvenšterni, kuriem Valmiermuižā 19. gadsimta sākumā mākslinieks strādāja par mājskolotāju. Lēvenšternu dāvinājums ir arī Mikelandželo Karavadžo gleznas “Kristus kapā guldīšana” (ap 1602) 19. gadsimtā darinātā kopija (oriģināls atrodas Vatikāna muzejos), kas droši vien pārvesta no kāda ceļojuma.

Vitrāžas

Altārdaļas četros logos ir krāšņi ornamentētas historisma stila vitrāžas: trīs no tām 19. gadsimta beigās izgatavoja Ernsta Frīdriha Todes vitrāžu darbnīcā Rīgā, bet Sv. Sīmaņa baznīcā tās uzstādīja 1908. gadā. Ceturtā (altārdaļas ziemeļaustrumu logā) ir vitrāžas kopija, kurā Otrā pasaules karā cietušā oriģināla vīna kauss eņģeļa rokās aizstāts ar stīgu mūzikas instrumentu.



Mikelandželo Karavadžo gleznas
“Kristus kapā guldīšana” kopija.
19. gadsimts



Ernsta Todes darbnīca.
Vitrāža. 19. gadsimta beigas

Kancele

Samērā vienkāršas formas kancele, kas balstās uz astoņstūru kolonnas, 1739. gadā par 60 valstsdālderiem izgatavoja Cēsu galdnieks Šrēders. 1851. gadā to pārcēla zem triumfa arkas, izveidojot vienkāršāku jumtiņu. Kanceles barokālos rombveida pildņus (droši vien tanī pat laikā, kad to izgatavoja) apgleznoja nezināms mākslinieks, atveidojot 17./18. gadsimtā luterāņu baznīcās iecienītos Jēzus Kristus un evaņģēlistu tēlus, ko papildina viņu tradicionālie simboli, kā arī trīs ar Kristus dzimšanu saistītus sižetus. Uz kanceles malas atrodas 18. gadsimta smilšu pulkstenis, ko dāvinājis mācītājs Martins Gotlībs Agapets Loders.

Ērģeļu apakšējās luktas gleznojumi

Luktu pārbūvēja 1778. gadā, izmantojot Mūrmuižas nomnieka Bolto fon Hoenbaha ziedotos materiālus. Kokmuižas zemnieki izgatavoja korintisko kapiteļu vainagotas kolonnas, kas nostiprināja nedrošo balkonu. To pildņus (divpadsmit apustuļi un viņu simboliskie atribūti) droši vien apgleznoja 1780. gadā, kad uztādīja Konciusa darinātās ērģeles vai nedaudz vēlāk. Viena no versijām par šo gleznojumu autoru saistīta ar Andreju Ludvigu no Berlīnes.



Kancele. 1739



Apustuļu portreti. 18. gadsimta 80. gadi

Ērģeles

Sv. Sīmaņa baznīcas ērģeles ir jau trešais instruments šajā dievnāmā. Jau 1688. gada inventāra uzskaitījumā minēts pozitīvs – nelielas ērģeles, kas atradās dziedātāju luktā. 1780. gadā baznīcā uzstādīja Dienvidvācijas pilsētas Halles pazīstamās ērģelbūvētāju dzimtas pārstāvja Heinriha Andreasa Konciusa izgatavotās vēlā baroka ērģeles ar trīsdesmit diviem registriem, diviem manuāļiem un vienu pedāli. Par tām liecina piemiņas plāksne Kaugurmuižas īpašniekam baronam Johanam Heinriham fon Mengdenam, kurš ziedoja gandrīz pusi no ērģeļu iegādei nepieciešamajiem 1000 dālderiem. 1886. gadā augšējā luktā uzstādīja jaunas – Veisenfelsas (Vācijā) ērģelbūvētāja Frīdriha Lādegasta izgatavotas ērģeles, kurām līdzekļus ziedoja Kokmuižas īpašnieks Teodors Heinrihs fon Šrēders, godinot sava tēva Johana Frīdriha Šrēdera piemiņu. 19. gadsimta otrajā pusē Vidzemē tika uzstādītas četras Lādegasta būvētās ērģeles – Burtņiekos, Cēsainē, Matīšos un Valmierā. No tām saglabājušies tikai Matīšu un Valmieras instrumenti. Sv. Sīmaņa baznīcas ērģeles ar trīsdesmit trīs registriem, trim manuāļiem, vienu pedāli un neogotisko prospektu ir raksturīgs romantiskā tipa ērģelbūves paraugs. Tās tiek vērtētas kā vienas no labākajām Latvijā.



Ērģeļu luktas un prospekts

Lustras un svečturi

Ir zuduši visi (arī tie, ko neiznīcināja 1702. gada ugunsgrēks) 17. gadsimta beigās uzskaitītie baznīcas apgaismes ķermeņi. Patlaban Sv. Sīmaņa baznīcā atrodas ievērojams skaits 18.– 20. gadsimta lustru, sienas un altāra svečturu. Senākais ir kroņlukturis, ko 1767. gadā dāvinājis rātskungs un tirgotājs Johans Mihaels Šulcs.



Kroņlukturis. 1767

Zvani un pulkstenis

Torņa ceturtajā stāvā atrodas Rīgas meistara Felskes 1855. gadā darināts pulksteņa mehānisms un divi zvani. Senāko lējis Gerhards Meijers 1754. gadā, bet jaunāko Johans Kristians Švenns 1902. gadā.



Zvani. Gerhards Meijers 1754. un Johans Kristians Švenns 1902

Epitāfijas un pieminekļi

Līdzās kancelei uz altārdaļas sētiņas atrodas epitāfija (1730), kas varētu būt veltīta Sv. Sīmaņa baznīcas apjomīgo remontdarbu posma pabeigšanai; tajā naivā formā (gulbja izskatā) attēlots kristīgās nesavtības iemiesojums – pelikāns. Dienvidu sāņjomā daļēji saglabājusies restaurācijas darbos atsegtā 18. gadsimta pirmās puses barokālā epitāfija, kas veltīta dižciltīgajai atraitnei Margarētai. Altārdaļā pie ārējās sienas novietoti gan barokālais 18. gadsimta veidotais smilšakmens piemineklis Krievijas cara Pētera I līdzgaitniekam, ģenerālim un Valmiermuižas nomniekam Ludvigam Nikolausam fon Hallartam, kas sākotnēji atradās ārpus ēkas, gan klasicisma ideālus iemiesojošā Kokmuižas Burtņieku pilsmuižas īpašnieka, Krievijas sūtņa Holandē, Beļģijā un Luksemburgā Johana Frīdriha fon Šrēdera bronzas un marmora epitāfija, ko 1887. gadā Romā izgatavojis Karls Foss. Dienvidjomā un altārdaļā pie sienām novietotas draudzes locekļu 19. gadsimtā radītas epitāfijas.



Epitāfija. 1730



Sienas epitāfija. 18. gadsimta
pirmā puse



Ludviga Nikolausa fon Hallarta
kapa piemineklis. 18. gadsimta
pirmā puse



Karls Foss. Johana Frīdriha fon Šrēdera epitāfija. 1887

Apbedījumi baznīcā

Viduslaikos apglabāja ne tikai kapsētā ap Sv. Sīmaņa baznīcu, bet arī dievnamā. 19. un 20. gadsimta remontdarbos gan kora daļā, gan draudzes telpā vairākkārt atrada galvenokārt izpostītas kapličas. 1657. gadā baznīcā apglabāja krievu karavadoni Matveju Šeremetjevu. 1832. gadā, atverot līdz tam neskarto de la Barru dzimtas kapliču altārdaļā, atrada vairākus dažādu izmēru vara un koka zārkus, kā arī nelielu vara kasti ar Ērgemes muižas īpašnieka ģenerālmajora Vilhelma de la Barres mirstīgajām atliekām.

Kapaplāksnes

Sv. Sīmaņa baznīcā saglabājušās vairākas viduslaiku kapaplāksnes un to fragmenti. Mākslinieciski nozīmīgākā ir Pētera Tilha (domājams, Valmieras rātskunga) kapaplāksne (1517), kuras vidusdaļā ar grafiskām līnijām attēlota ikonogrāfiski reta, tikpat kā vairs nesaskatāmā kompozīcija – apustuļu Pētera un Pāvila figūras. Šīs kapaplāksnes stūros, tāpat kā nedaudz senākās (1496), varbūt kāda Livonijas ordeņa pēdējā mestra Valtera Pletenberga dzimtai piederīgā kapaplāksnes, stūros attēloti evaņģelistu simboli. Tās novietotas ziemeļu sēnījā.



Pētera Tilha kapa plāksne. 1517

Inventārs

Lielāko tiesu 17.–19. gadsimtā Rīgā, Valmierā un Pēterburgā darināto liturģisko trauku, kuru formas un rotājumus ietekmējuši laikmetam raksturīgie mākslas stili (no vēlīnas gotikas līdz neorokoko), tāpat kā daudzus Sv. Sīmaņa baznīcas iekārtas priekšmetus, draudzei dāvinājuši tās locekļi – apkārtējo muižu īpašnieki un turīgi pilsētnieki. Starp tiem gan Rīgas meistara Johima Meinekes vīna kauss (19. gadsimta 2.puse), gan Valmieras sudrabkaļu – Filipa Johana Bazankūra 1760. gada komplekts, ko uzdāvināja Valmieras latviešu draudze, un Johana Kristofa Volfa 1754. gadā atjaunotā 17. gadsimta oblatu kārbīņa, gan 1770. gada alvas kristāmtrauks. Altāra galda koka krucifiksu 1875. gadā dāvinājis aptiekārs Karls Ludvigs Roberts Maršners.

Mācītāji

Sv. Sīmaņa baznīcā tās garajā pastāvēšanas laikā kalpojuši vairāki desmiti mācītāju. Atsevišķu darbība pārsniedza pilsētas draudzes ietvarus. Kristians Gotholds Neihauzens, Sv. Sīmaņa draudzes mācītājs no 1713. līdz 1734. gadam, kopīgi ar Magdalēnu Elizabeti fon Hallarti veicināja brāļu draudžu darbību Vidzemē un sarakstīja latviski izdoto katehismu “Ceļš uz labklāšanu”. Martins Gotlībs Agapets Loders, kurš draudzē kalpoja no 1776. līdz 1806. gadam, interesējies par Valmieras vēsturi un latviešu valodu. Viņa pieraksti saglabāja 1802. gada Kauguru nemieros kritušo zemnieku vārdus. Pazīstamākās Valmieras baltvācu dzimtas pārstāvis Vidzemes ģenerālsuperintendents Ferdinands Karls Maksimiliāns Antons Valters (Sv. Sīmaņa draudzes mācītājs no 1833. līdz 1856. gadam) atbalstīja Jāņa Cimzes vadītā skolotāju semināra darbības uzsākšanu Valmierā 1839. gadā. Jānis Neilands – pirmais latviešu tautības mācītājs Sv. Sīmaņa baznīcā (1883–1915), bija arī rakstnieks, kura pazīstamākais darbs ir dziesmas “Teici, teici, valodiņa” vārdi. Kārlis Beldavs, Valmieras–Valmiermuižas draudzes mācītājs no 1917. līdz 1935. gadam, ir vairāku kristīgi garīgu sacerējumu autors, kā arī īsu laiku bija Latvijas Republikas izglītības ministrs.

Jaunākie papildinājumi

Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcas ziemeļjoma izveidots savdabīgs piemiņas zīmju apkopojums. Te novietotas gan atjaunotās Pirmā pasaules karā un Latvijas atbrīvošanās cīņās kritušo Valmieras–Valmiermuižas un Valmieras–Veides draudžu locekļu piemiņas plāksnes, gan Harija Jankava neilgi pēc Otrā pasaules kara beigām Vācijā gleznotais darbs “Dievs, Tava zeme deg!”, gan piemiņas plāksnes Latvijas Republikas pirmajam Ministru prezidentam Kārlim Ulmanim, kurš sabiedrisko darbību uzsāka Valmierā 20. gadsimta sākumā (akmeņkalis Gundabs Putniņš), un diplomātam Vilim Māsēnam (tēlnieks Andris Vārpa). Dienvidjoma atrodas pēc arhitekta Aināra Markvarta projekta izgatavotais akmens aizlūguma svečīšu galds (2001) un Katrīnas Taivānes glezna “Slimā dziedīnāšana” (2002).



Aizlūguma svečīšu galds un Katrīnas Taivānes glezna “Slimā dziedīnāšana”



Piemiņas stūrītis



Ansicht der Ruine des Schlosses zu Holmar von der Süd-Ost-Seite.

Kristofa Kunces zīmējums pēc Vilhelma Tuša uzmērījuma. Valmiera. 1829/1830

20. gadsimtā Sv. Sīmaņa baznīcas, kuru tikpat kā neskāra kari un ugunsgrēki, likteni vairāk noteica pastāvošā politiskā vara. Spilgta šīs ietekmes izpausme bija II Strādnieku, zemnieku un kareivju kongress, ko 1917. gada decembrī sarīkoja lielinieki. Valmieras Sv. Sīmaņa baznīca ir viens no dižākajiem Latvijas viduslaiku arhitektūras pieminekļiem, kuras būvformās noteicošās ir romānikas un gotikas stila iezīmes un kurā saglabāties laikmetu mainīgās mākslinieciskās gaumes un dāvinātāju iespēju ietekmēts plašs iekārtas un liturģisko priekšmetu klāsts.

Sv. Sīmaņa baznīca, kas cieši saistīta ar Valmieras vēstures būtiskākajiem notikumiem, kļuvusi par šīs Vidzemes pilsētas, kuras teritorija septiņsimt gadu laikā krietni paplašinājusies, bet iedzīvotāju skaits vairākkārtīgi pieaudzis, nozīmīgāko simbolu. Valmieras dibināšanu, trūkstot precīzākiem vēsturiskiem faktiem, ierasts saistīt ar Sv. Sīmaņa baznīcas celtniecības uzsākšanu.

Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcā realizētie projekti

♦ ERAF aktivitāte 3.4.3.3. "Atbalsts kultūras pieminekļu privātpašniekiem kultūras pieminekļu saglabāšanā un to sociālekonomiskā potenciāla efektīvā izmantošanā". Projekts "Sv. Sīmaņa baznīcas torņa renovācija". (2014–2015)

Projekta laikā tika nomainīts torņa jumta segums, demontējot cinkoto skārdu un uzklājot vara materiālu. Tika atjaunotas torņa galerijas statnes, veikta bojāto torņa koka konstrukciju nomaiņa un apstrāde ar koksnes pretuguns aizsargastāvu. Atjaunots tika arī baznīcas pulkstenis.

♦ Rietumu bankas labdarības fonda projekts "Latvijas sakrālais mantojums" "Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcas gaiļa un lodes atjaunošana". (2015) Projekta laikā tika veikta baznīcas gaiļa un lodes apzeltīšana. 2015. gada 20. septembrī baznīcas tornī tika veikta atjaunotā gaiļa un lodes uzstādīšana. Lodē ir ievietots vēstījums nākamajām paaudzēm. Iepriekšējais vēstījums nodots Valmieras muzeja rīcībā.

♦ ERAF aktivitāte SAM 5.5.1. projekts "Kultūra, vēsture, arhitektūra Gaujas un laika lokos". Projekts "Valmieras Sv. Sīmaņa baznīcas torņa iekštelpu atjaunošana". (2018–2019)

Projekta gaitā tika pilnībā pārbūvētas kāpnes uz torni, nojaukta stikla bloku siena, telpas tika padarītas ērtākas un apmeklētājiem pieejamākas.

Torņa atjaunošanas darbu laikā tika restaurēti arī baznīcas zvani un pulkstenis, nodrošinot, ka noteiktos laikos būs iespējams klausīties baznīcas zvanu skaņās. Torņa izstāžu zālē izveidota interaktīvā izstāde, kas torņa apmeklējumu padara vēl interesantāku. Projekta gaitā pilnībā tika atjaunota torņa elektroinstalācija, ierīkota ugunsdrošības signalizācija un video novērošana.

♦ Ar Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes un pašvaldības atbalstu 2020. gadā tika realizēts projekts, kurā tika veikta baznīcas elektrības ievadu pārbūve un elektrības instalācijas atjaunošana sakristejā un zem tās esošajās telpās. Demontēti padomju laikā izbūvētie griesti gaitenī zem sakristejas, uzbūvēta jauna ventilācijas sistēma, pārvilkta apkures, ūdensvada un kanalizācijas caurules.

VALMIERAS SV. SĪMAŅA BAZNĪCA UN DRAUDZE

Bruņinieku iela 2, Valmiera

+371 64200333

BAZNĪCAS DARBA LAIKS

Otrdiena	11:00 – 18:00
Trešdiena	11:00 – 18:00
Ceturtdiena	11:00 – 18:00
Piektdiena	11:00 – 18:00
Sestdiena	11:00 – 17:00
Svētdiena	10:00 – 13:00

DIEVKALPOJUMI

- Svētdienās plkst. 11:00 Dievkalpojums ar Svēto Vakarēdienu.
- Ceturtdienās plkst. 18:00 Darba dienu Dievkalpojums ar Svēto Vakarēdienu.

VALMIERAS SV. SĪMAŅA DRAUDZĒ DARBOJAS VAIRĀKAS NOZARES:

- Iesvētes mācību kurss pieaugušajiem;
- Kori - liturģiskais koris "Avots", draudzes jauktais koris un vīru ansamblis;
- Katru mēnesi sadraudzībā tiekas vecāka gada gājuma kundzes "Saulgriezes" Dieva pielūgšanai un patīkamai kopā būšanai;
- Svētdienas skola jeb Jēzus skoliņa;
- Jauniešu nozare.

DRAUDZES NAMA KANCELEJA

Strazdu iela 2, Valmiera

+371 64232224

kanceleja@simanadraudze.lv

simanadraudze.lv

ValmierasSimanaDraudze

DARBA LAIKS

Otrdiena un trešdiena 9:00 – 17:00
Ceturtdiena 14:00 – 17:00



Johans Kristofs Broce. Valmieras skats. 1797

Papildināts un pārstrādāts izdevums

Teksta autors un sastādītājs Jānis Kalnačs

Fotogrāfi Aleksejs Kozīņecs, Leopolds Kļaviņš, Imants Lancmanis
un Jānis Kalnačs

Fotogrāfijas apstrādāja Šalkonis Ozoliņš
Māksliniece – maketētāja Dace Kiršpile

Izmantoti Latvijas Nacionālā arhīva Valsts Vēstures arhīva,
Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas, Rundāles pils muzeja,
Valmieras muzeja un Valmieras novada Tūrisma pārvaldes materiāli
Izdevuma ISBN 978-9934-23-589-4

© Jānis Kalnačs, teksts

© Fotogrāfiju autori

Izdevējs Valmieras novada pašvaldība un
Valmieras Svētā Sīmaņa evaņģēliski luteriskā draudze, 2022